

**Cronica unui eveniment care nu a avut loc în România
comunistă: căderea Zidului Berlinului**
**(The chronicle of an event which has not occurred in
Communist Romania: fall of the Berlin Wall)**

Radu CARP

Abstract. *Twenty-five years have passed since the fall of the Berlin Wall – a quarter of a century. However, the differences between East and West are still present. Not only in the city where residents are no longer separated by a wall, but also between the two parts of the continent. In Berlin, the difference between the two sides divided previously is marked symbolically by keeping some portions of the wall (Bernauerstrasse, for example) or by building monuments designed to keep alive the memory of the totalitarianisms that have marked the history of this town. The former Gestapo headquarters was to be turned into a ruin during the bombing at the end of World War II, and later to be located at the boundary between the two sectors, the American and the Soviet Union, and today houses a museum dedicated to the Nazi period. A specially-built building to be the headquarters of some Nazi Ministry was transformed into the headquarters of the United Socialist Party after the Cold War begun and was to be the place from which the riots started in 1953 against the Communist regime. At that time, the wall didn't exist – Western Europeans were able to see, beyond the barbed wire, the Soviet tanks breaking through.*

Keywords: *Berlin Wall, Cold War, United Socialist Party, Communist regime.*

Au trecut 25 de ani de la căderea Zidului Berlinului – un sfert de veac. Totuși, diferențele între Est și Vest se mai resimt încă. Nu numai în orașul în care locuitorii nu mai sunt despărțiți de un zid, ci și între cele două părți ale continentului. În Berlin, diferența dintre cele două părți anterior divizate este marcată simbolic prin păstrarea unor porțiuni

din zid (Bernauerstrasse, de exemplu) sau prin construirea unor monumente menite să păstreze vie memoria totalitarismelor care au marcat istoria acestui oraș. Sediul fostului Gestapo avea să fie transformat într-o ruină în timpul bombardamentelor de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, pentru ca ulterior să fie situat la

limita dintre cele două sectoare, american și sovietic, iar astăzi găzduiește un muzeu dedicat perioadei naziste. O clădire special construită pentru a fi sediu al unui minister nazist a fost transformat în sediu al Partidului Socialist Unit după începutul Războiului Rece și avea să fie locul din care au început revoltele din 1953, îndreptate împotriva regimului comunist. La acea vreme, zidul nu exista – cei din Vest au putut să vadă cum, dincolo de sârma ghimpată, tancurile sovietice interveneau în forță.

În Berlin, lângă *Checkpoint Charlie*, fostul punct de trecere al Zidului, există un muzeu impresionant care arată cum au încercat locuitorii din Republica Democrată Germană să treacă în Berlinul de Vest. Oamenii au confecționat uniforme ale armatei americane și au trecut granița nestingheriți, au săpat tunele pe sub Zid, și-au asumat identități și pașapoarte false, s-au costumat în scafandri și au trecut pe sub râul Spree, au confecționat avioane proprii sau scări rabatabile, s-au ascuns în clădiri înalte pentru a coborî pe frânghie cu întreaga familie în cealaltă parte a orașului. Ce anume a determinat atâta disperare din partea unor persoane obișnuite, dispuse brusc să-și riște viața pentru a ajunge într-un alt stat, al cărui teritoriu începea în spatele unui Zid? Pentru a înțelege mai bine spaima și respingerea pe care a provocat-o comunismul, este suficient să aruncăm o privire asupra acestor istorii individuale care au căpătat o

turnură dramatică. Suntem în general dispuși să ne asumăm riscuri pentru a trăi mai bine dar rareori suntem dispuși să ne asumăm un risc atât de mare precum pierderea vieții. Cei care și-au asumat acest risc au făcut-o deoarece au așteptat în schimb ceea ce niciun regim comunist nu poate acorda: sentimentul de libertate.

Berlinul de azi a suferit transformări radicale, așa cum niciun oraș din lume nu a mai avut parte într-un interval atât de scurt. Cu toate acestea, diferențele se pot vedea și acum din satelit: partea de Vest este mai luminată față de cea de Est. Însă nu numărul de lumini face diferența, ci altceva: mirosul străzii. Orașele mai dezvoltate au un miros aparte, o combinație între parfumuri și gastronomie, la care se adaugă mirosul oricărui lucru nou, de la mobilă la echipamente electronice. Berlinul de Vest și de Est nu mai sunt acum despărțite de Zid, ci de senzațiile olfactive.

Nu însă orașul Berlin în sine și fascinantă sa istorie este subiectul acestor reflecții, ci felul în care căderea Zidului Berlinului și a comunismului au fost receptate cu 25 de ani în urmă, într-o țară pe care conducătorii de atunci au vrut să o izoleze ermetic, reușind ridicarea unui zid nu în interiorul unui oraș, ci pe întreaga distanță a frontierelor. Astăzi putem ști ce se întâmplă la Berlin printr-o scurtă incursiune pe Internet, ori printr-o călătorie cu avionul care ajunge în câteva ore din România. În urmă cu 25 de ani

acest lucru nu era posibil. Orice știre despre Berlinul de Vest era extrem de greu de obținut, singurul canal de comunicare fiind posturile de radio Europa Liberă sau Vocea Americii. Un post de radio are însă limitele lui. Impactul emoțional al imaginilor legate de bunăstarea Germaniei de Vest nu era posibil pentru români, însă pentru locuitorii Berlinului de Vest accesul la televiziunile vest-germane nu putea fi restricționat.

Despre căderea Berlinului românii au aflat la radio Europa liberă. Nici bulgarii nu erau mai avansați decât românii în materie de deschidere față de știri la posturile oficiale de televiziune.

Prima dată când aveam să aflu ceva despre ce se întâmplă în Europa de Est în 1989 avea să fie, paradoxal, din lectura unui ziar comunist autohton. Aflat în luna iunie a aceluși an la unchiul meu, fost economist la Banca Națională în perioada interbelică, la acea vreme un pensionar care locuia chiriaș la stat în propria casă naționalizată, privirea mi-a căzut pe ziarul România liberă. Pe prima pagină, ca de altfel în tot cuprinsul ziarului, figura o condamnare categorică a evenimentelor din Polonia din partea PCR și al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Nu am înțeles imediat ce anume era condamnat. Aveam să aflu în seara aceleiași zile: decizia Partidului Muncitoresc Unit Polonez de a desfășura alegeri libere, ca urmare a discuțiilor de tip Masă Rotundă cu

oposiția reprezentată de sindicatul Solidaritatea a dus la victoria acestuia din urmă în data de 4 iunie 1989 și la desemnarea primului premier non-comunist în persoana lui Tadeusz Mazowiecki. Supărarea conducerii de la București era de înțeles: regimul comunist nu concepea nici cea mai infimă concesie în direcția unor alegeri libere, temerea – întru totul justificată – fiind că asemenea alegeri nu pot avea decât un singur deznodământ: venirea la putere a oricărei forțe politice care și-ar fi asumat despărțirea de comunism. După ce presa comunistă ignorase cu desăvârșire negocierile care au dus la organizarea primelor alegeri libere din blocul răsăritean, momentul pierderii acestor alegeri de către tovarășii polonezi a venit ca un avertisment: mai devreme sau mai târziu, românii vor cere același lucru.

Pe data de 5 octombrie 1989 deceda bunicul meu, colaborator al lui Mircea Vulcănescu la Ministerul de Finanțe în perioada de dinaintea comunismului și detașat, ca expert, la Legația Regală a României din Roma în timpul războiului. La parastasul de șase săptămâni, pe data de 18 noiembrie 1989, foștii săi colegi și rudele, mai ales frații săi (în număr de 8) au vorbit foarte mult în casa noastră. Aproape în șoaptă. Le era frică, o teamă adânc înrădăcinată la acea vreme. Un frate al bunicului, fost ofițer în armata română, făcut prizonier chiar în seara zilei de 23 august 1944 de către Armata Roșie, obligat să muncească

în minele din bazinul Donbas, relatează despre căderea zidului Berlinului. Relata ceea ce auzise la Europa Liberă dar nimeni din participanții la acea discuție nu credea că transformările sunt ireversibile. Îmi amintesc foarte bine acea atmosferă: impresia generală era că RDG făcuse doar o concesie pentru circulația liberă a persoanelor din orașul Berlin, atât și nimic mai mult, nici vorbă de sfârșitul comunismului. Imaginile în care Zidul era luat cu asalt, euforia generală, declarațiile oficialilor est-germani, contextul internațional nu aveau cum să aibă impact la București. În afară de cei care urmăreau Europa Liberă, românii nu știau nimic despre Zidul Berlinului decât că divizarea dintre Est și Vest trece prin mijlocul unui oraș și probabil va mai exista un timp nedefinit. Singurul contact cu lumea din afară era Europa Liberă. Îmi aduc aminte cum în 2004, la o conferință la Sibiu, Nicolae Stroeșcu Stănișoară a fost abordat de cineva care își aducea aminte vocea dar nu avea nici cea mai sumară reprezentare cum ar fi trebuit să arate omul din spatele vocii. Atunci când a aflat că ascultase ani de-a rândul acea voce la Europa Liberă, persoana respectivă a avut un șoc.

La același parastas, cineva a afirmat că se deplasase la Iași, iar la televiziunea sovietică, mai exact postul de la Chișinău, fuseseră date imagini de la Marea Adunare Națională care avusese loc în acel oraș pe data de 27 august 1989. La

aceea manifestare au participat 750.000 de oameni care au cerut declararea limbii române ca limbă de stat și trecerea la grafia latină. Televiziunea sovietică se afla în plin proces de *glasnost*, drept pentru care acele momente au putut fi transmise în direct, desprinse într-un fel de limbajul propagandistic ce ar fi însoțit prezentarea unor asemenea evenimente. Presa comunistă din România a evitat cu desăvârșire subiectul, Europa Liberă l-a relatat (fără însă a insista prea mult – în definitiv, accesul la informații în spatele Cortinei de Fier era destul de anevoios) dar șocul emoțional al imaginilor a putut ajunge la români prin intermediul televiziunii sovietice, receptată în Moldova noastră. Participanții la acel parastas dintr-un București cenușiu, aflat în plină lipsă de alimente și de bunuri de strictă necesitate, nu știau ce să creadă: alegeri libere în Polonia... proteste la Chișinău (oraș de care nu se mai auzise în general nimic după începerea Războiului Rece)... până și Zidul Berlinului, simbol al divizării lumii într-un bloc comunist și unul capitalist, a căzut. Era clar că ceva se întâmpla în partea de lume unde se afla și România. Nimeni nu a enunțat atunci ipoteza că foarte curând comunismul va fi înlăturat și din această țară. Totul se întâmpla la mai puțin de cinci săptămâni distanță de 22 decembrie 1989.

Evident, în momentul în care au început protestele de la Timișoara, românii știau despre căderea Zidului Berlinului. Cei care urmăreau

Europa Liberă îi informaseră și pe cei care nu erau la curent. A fost depășită teama de a vorbi deschis despre posibilitatea sfârșitului regimului comunist. Curajul est-germanilor de a protesta deschis împotriva acestui regim, într-un context internațional favorabil, a dat roade. Acest curaj al est-germanilor, al polonezilor, al ungarilor, al cehilor și sovacilor a fost decisiv pentru ca românii să ia hotărârea de a ieși în stradă și de a lupta ulterior împotriva regimului comunist. Astăzi televiziunile relatează instant, de la fața locului, de oriunde are loc un eveniment important, un protest sau o revoluție. Pe twitter sau facebook poți fi mobilizate mediat persoane aflate la mii de kilometri distanță sau se poate crea rapid un flashmob. Acum 25 de ani, informația era blocată de o parte și de alta a Cortinei de Fier, cu excepția unor posturi de televiziune aflate în imediata vecinătate (maghiare, bulgare sau sovietice) și a unor posturi de radio, precum Europa Liberă, care reușeau să ajungă la ascultători, în ciuda bruiajului practicat de regim la acea perioadă. Informația a fost vitală pentru înlănțuirea de evenimente din 1989: cu cât era mai rară și mai greu de verificat prin observație directă, cu atât devenea mai credibilă. A lipsit impactul emoțional al imaginilor dar conștiința colectivă nu opera atunci aproape exclusiv, precum în prezent, pe baza impulsului vizual. Astăzi, un regim la fel de izolat precum regimul Ceaușescu în 1989 nu mai poate fi imaginat. O

simplă comparație dintre România anului 1989 și Coreea de Nord a anului 2014 arată că un regim comunist, dacă vrea să se conserve și să blocheze informația, trebuie să depună infinit mai multe eforturi decât în urmă cu 25 de ani: este nevoie să mintă pentru confortul psihic al cetățenilor (minciuni de tipul Coreea de Nord a câștigat Campionatul Mondial de Fotbal), trebuie să pedepsească exemplar, prin pedeapsa cu moartea, pe cei care privesc la televiziuni capitaliste (cea din Coreea de Sud). Propaganda comunistă nu mai poate funcționa astăzi la fel de ușor precum în urmă cu 25 de ani: un eveniment nu mai poate fi ignorat total dar poate fi interpretat în așa fel încât să pară ceea ce nu este.

Zidul Berlinului nu a căzut pentru români pe data de 9 noiembrie 1989, ci pe 22 decembrie același an. Lectura autobiografiei actualului Președinte al Germaniei, Joachim Gauck, « *Iarnă-n vară, primăvară-n toamnă* », martor ocular al evenimentelor care au avut loc în fosta RDG în 1989, a reprezentat, din punct de vedere personal, o a doua și definitivă cădere a Zidului Berlinului, fiind cea mai bună relatare a contextului în care au avut loc evenimentele respective. Pentru mulți români, Zidul Berlinului s-a prăbușit mai târziu de 1989, abia după acceptarea faptului că utopia comunistă nu poate fi pusă în aplicare. Pentru toți un lucru este cert: Zidul Berlinului a căzut, antrenând după sine și căderea tuturor regi-

murilor comuniste din Europa de Est. Din păcate, un nou zid, aproape invizibil, separă încă vechea și noua Europă, din punct de vedere al bunăstării personale. Acest zid este

mai greu de dărâmat decât Zidul Berlinului: deși invizibil, este mai vechi și nu se datorează neapărat unei ideologii sau unui regim politic.